

EKONOMSKA OCJENA POSLOVNOG RAZVITKA OBITELJSKOG
POLJOPRIVREDNOG GOSPODARSTVA
STUDIJ SLUČAJA

ECONOMIC EVALUATION OF BUSINESS DEVELOPMENT
OF FAMILY FARM
CASE STUDY

Iskra Radinović, Z. Grgić

SAŽETAK

Dugoročna strateška orijentacija Republike Hrvatske je i sadnja vinograda i osiguranje vina prvenstveno barem za vlastite potrebe te razvoj agroturizma u ruralnim područjima. Pri tome se najprije misli na obalno i priobalno područje, naročito tamo gdje je vinogradarstvo bilo razvijeno i gdje je utjecaj turizma velik.

U radu se metodom studije slučaja pokušava dokazati isplativost obnavljanja obiteljskog gospodarstva i to bavljenjem vinogradarskom i vinarskom proizvodnjom te kakvi su mogući učinci pružanja turističkih usluga na gospodarstvu. Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo iz jednog malog sela u Dalmatinskoj zagori, dvadesetak kilometara od Omiša, obnavlja naslijeđeno imanje, bavi se vinogradarstvom i vinarstvom te se namjerava baviti agroturizmom. Gospodarstvo je namjeravalo imati veće kapacitete ali ih nije realiziralo. Nadalje, aktivni članovi kućanstva rade na obiteljskom gospodarstvu te se promijenila njihova socioprofesionalna aktivnost. Za stvaranje ekonomski održivog gospodarstva nužno je daljnje investiranje u završetak započetih objekata. Razvojno promatrano, jedan mogući pristup u procesu razvoja obiteljskog gospodarstva je poslovno povezivanje s drugim gospodarstvima ili tvrtkama, s onima koji će investirati u razvoj, raditi na gospodarstvu i koristiti sva dobra gospodarstva.

Ključne riječi: Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo, ekonomika, razvoj, vinarstvo, agroturizam.

ABSTRACT

A long term strategic orientation of the Republic of Croatia is to plant vineyards and secure wine production sufficient for domestic needs at the least, as well as the development of agrotourism in rural areas, first of all coastal and near coastal areas, especially where viticulture has been developed and where the influence of tourism is great.

Using the case study method, this work attempts to prove the profitability of engaging in viticulture and wine production, and what effects can be expected from providing tourist services on a farm. Owners of a family farm in a small village in Dalmatinska zagora /Dalmatian hinterland/, some 20 km from Omiš, are renovating their inherited estate, grow vine and produce wine and intend to engage in agrotourism. The farm was intended to have greater capacity but this couldn't be realized. The active household members work at the family farm, and their socio-professional activity has changed. In order to create an economically sustainable farm, further investment in the completion of unfinished facilities is needed. From a development perspective, a possible approach to the process of development of the family farm is business partnership with those who will invest, work on or use all the farm's goods.

Keywords: family farm, economy, development, wine production, agrotourism

UVOD

Poljoprivredno gospodarstvo je "proizvodno-gospodarska jedinica koja se bavi poljoprivredom, a djeluje kao trgovačko društvo, obrt ili zadruga ako je registrirano za obavljanje poljoprivredne djelatnosti, te kao seljačko gospodarstvo ili obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo". (NN br.61 /2001, članak 2.). Ono je bilo predmet proučavanja i istraživanja mnogih autora u nas. (Milinković, 2003.). Ipak je višegodišnji nemar prema seljačkoj poljoprivredi i izostanak primjerenih mjera agrarne politike pridonijeo nastanku ogromnog broja patuljastih, seljačkih gospodarstava s velikim brojem parcela (Stipetić, 2005.). U razvitku hrvatske poljoprivrede obiteljsko gospodarstvo ima stožerno mjesto, a poznavajući agrarnu strukturu, proizlazi da se poljoprivredna politika opredijelila za manji posjed (Štambuk, 2002.). Međutim, ekonomski slaba,

nekomercijalna obiteljska gospodarstva, a takvih je u nas većina, uglavnom ne mogu preuzeti ulogu nositelja poljoprivrednog razvitka (Franić i sur. 2004.).

Povećanje konkurentnosti poljoprivrede jedan je od ciljeva poljoprivredne politike, (Strategija razvitka hrvatske poljoprivrede (1995); Zakon o poljoprivredi (2001), Strategija razvitka poljoprivrede i ribarstva (2002)) nije postigla zadovoljavajuće rezultate. Nije došlo do brže strukturne prilagodbe i povećanja učinkovitosti poljoprivrede. Teži se stvaranju vitalnih gospodarstava, s intenzivnom proizvodnjom za tržište, koja će biti temelj dugoročne i stabilne hrvatske poljoprivrede. To bi bila specijalizirana obiteljska gospodarstva s većim površinama i sposobnošću za prihvaćanje i primjenu novih tehnika i tehnologija i poduzetničkih akcija.

Ekonomski analitičari ističu da se prema opće prihvaćenom kriteriju u poljoprivredi može održati samo onaj poljoprivredni proizvođač koji ostvaruje dohodak paritetan dohotku u nepoljoprivrednim djelatnostima. Stalno povećanje dohotka izvan poljoprivrede primorava poljoprivredne proizvođače da ostvaruju veći dohodak povećanom proizvodnjom i rastom prinosa i povećanjem vlastitoga gospodarstva (Stipetić, 2005.).

Kako imamo široku lepezu srednjih i malih obiteljskih gospodarstava različite razine uspješnosti koja promiču interese na cjelokupno seosko područje kao jedinstvenu gospodarsku, ekološku i socijalnu sredinu te nisu usmjerena prvenstveno na povećanje poljoprivredne proizvodnje, već na potrošača i kakvoću proizvoda (Božić i sur., 2005:131.).

Najmanja i najusitnjenija obiteljska gospodarstva nalaze se u Jadranskoj regiji. Čak 58% obiteljskih gospodarstava ove regije raspolaže s manje od jednog hektara poljoprivrednog zemljišta, odnosno 83% s manje od 3 ha. Proizvodno su orijentirani na vinogradarsku, maslinarsku i povrćarsku proizvodnju. Obzirom na prirodnost područja, zastupljenost kraških pašnjaka, terasa i veliki broj parcela, ova će regija i u budućnosti počivati na malom posjedu koji nužno ne mora biti ograničavajući čimbenik, jer se i na njemu može organizirati poljoprivredna proizvodnja (proizvodi visoke vrijednosti) koja će angažirati radne resurse kućanstva i postići dobre financijske učinke (Radinović i sur., 2004.).

Malo je zemalja u svijetu koje imaju tako povoljne prirodne uvjete te dugu tradiciju uzgajanja vinove loze i proizvodnju kvalitetnih vina kao što ima

Hrvatska. Na prostorima današnje Hrvatske početkom prošlog stoljeća loza se uzgajala na gotovo 200.000 hektara. U drugoj polovini dvadesetog stoljeća nagla industrijalizacija i prateća urbanizacija izvlače iz sela gomile stanovništva, agrarni pritisak slabi, a poljoprivredna proizvodnja zahvaljujući intenzifikaciji, stalno raste. Obradive površine se smanjuju. Tako je 1885.godine u Hrvatskoj bilo 171.000 ha vinograda a 2006. godine 31.000 ha. (Stipetić, 1991. i SLJRH 2007.).

Karakteristično je za našu vinogradarsku proizvodnju da je rascjepkana i da su vinogradi male površine, prosječno manje od 1 ha. Uz to, prema podacima Zavoda za sjemenarstvo i rasadničarstvo, godišnja proizvodnja od 2.000.000 loznih cjepova je mala u odnosu na potrebe. Vinova loza je na području Hrvatske našla izvanredno pogodno podneblje, raznoliku klimu, konfiguraciju i značajke tla, što uz stoljetnu tradiciju i bogatstvo sorata omogućava proizvodnju velikog broja raznovrsnih tipova vina. (Herjavec, 1996.). Dosadašnja višegodišnja politika razvoja vinogradarstva i vinarstva u Hrvatskoj dala je skromne rezultate u usporedbi s mogućnostima i značenjem te grane. Godišnja sadnja vinograda nije bila dovoljna za održivost površina i proizvodnje. Iz toga je proizašao programski cilj Vlade RH, značajno povećanje površina pod vinogradima u razdoblju od 2004. do 2007. godine. (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva, 2004.). Jedan od ciljeva programa bila je sadnja najmanje 13.000 ha novih vinograda, a posađeno je 5.750 ha.

Na osnovi podataka Državnog zavoda za statistiku (Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2006.) u 2005. godini u Hrvatskoj je registrirano ukupno 30.000 hektara vinograda i 118.000.000 trsova. Na temelju upisa u Upisnik proizvođača grožđa, vina i voćnih vina (HZVV), s danom 31. prosinca 2006. godine u Republici Hrvatskoj je evidentirano ukupno 14.896 ha vinograda s 70.480.430 rodniha trsova i 15.590 proizvođača. U primorskoj Hrvatskoj registrirano je 7.903 ha vinogradarskih površina i 10.813 proizvođača, dok je u kontinentalnoj Hrvatskoj registrirano 6.993 ha vinogradarskih površina i 4.777 proizvođača. Zaštitu kontroliranog podrijetla vina na dan 31. prosinca, 2006. godine u Republici Hrvatskoj ima: 605 proizvođača sa ukupno 1.711 zaštićenih vina. Prema podacima HZVV-a u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2006. godine, u promet je stavljeno ukupno 612.000 hl vina i drugih proizvoda od grožđa i vina. Od ukupnih količina vina udio kvalitetnih vina je 55%, stolnih

36%, vrhunskih 4%, a vinski i voćni ocat sudjeluje u ukupnom prometu s 4% udjela. Ostatak je raspoređen na pjenušava, specijalna i voćna vina.

Par (1995) je istraživao ekonomsku učinkovitost različitih modela vinogradarske proizvodnje u obiteljskim gospodarstvima Hrvatske. Investicijska analiza pokazuje ekonomsku opravdanost ulaganja u podizanje vinograda.

Poljoprivrednici, vlasnici obiteljskih gospodarstava, ukoliko se žele baviti agroturizmom, moraju procijeniti odgovara li njihovo gospodarstvo pružanju turističkih usluga. Ova procjena odnosi se na privlačnost područja u kojemu se nalazi gospodarstvo, privlačnost samog gospodarstva i osobine članova obitelji - broju, starosti i volji obitelji da se ljubazno ophodi s turistima. Prvi preduvjet je čista priroda - zrak i voda, zdrava klima, očuvan okoliš, slikoviti pejzaži koji nude mogućnost slobodne šetnje i razgledavanja. Blizina rijeka, jezera, mora ili planinskih predjela omogućuje različite oblike zabave i rekreacije. Međutim, osim djevičanske prirode, turisti traže i udoban smještaj. Iako ima uvjeta, broj obiteljskih (seljačkih) gospodarstava u Hrvatskoj koji se bave turizmom je mali. (Franić, 2002.)

Težište naše analize je ispitati djelotvornost ulaganja u obnovu obiteljskog gospodarstva gradnjom i obnovom građevinskih objekata, sadnjom vinograda, bavljenjem vinarstvom i agroturizmom. Točnije, analiza djelotvornosti proizvodnje vina provedena je na obiteljskom gospodarstvu koje se bavi samo vinogradarstvom i ima 1,7 ha vinograda. Posebni dio je analiza pretpostavljenim bavljenjem agroturizmom. Konačni cilj je, na temelju analize odabranog obiteljskog gospodarstva u Dalmatinskoj zagori, dati elementarni uvid u ekonomsku učinkovitost vinogradarske i vinarske proizvodnje obiteljskog gospodarstva, te mogućnost bavljenja agroturizmom, a sve kao polazište za znanstveno utemeljenu raspravu o možebitnim smjerovima unaprjeđenja naše poljoprivredne strukture.

METODOLOGIJA I IZVORI PODATAKA

Metodom studija slučaja odabranog obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva pokušava se analizirati ekonomska djelotvornost ulaganja u podizanje vinograda i vinarske proizvodnje. Nadalje, ocjenjuju se očekivani učinci od proširenja djelatnosti na gospodarstvu turističkom ponudom.

Prema Pravilniku o vinogradarskim područjima istraživano gospodarstvo se nalazi u vinogradarskoj regiji Primorska Hrvatska, u podregiji Dalmatinska Zagora i vinogorju Imotski. Općina u kojoj se nalazi gospodarstvo je vrlo slabo naseljeno ruralno područje sa 38 stanovnika na 1 km², prema Popisu stanovnika 2001. godine.

Gospodarstvo ima 1,7 ha vinograda, opremljen vinski podrum, sitnu mehanizaciju te više stambenih objekata. U gospodarstvu rade dva člana kućanstva različitim intenzitetom i stalno jedan zaposlenik. U analizi djelatnosti proizvodnje vina primijenjene su sljedeće metode: intervju, obračunska kalkulacija i ekonomsko financijski pokazatelji uspješnosti proizvodnje.

Podaci o kućanstvu, proizvodnim kapacitetima i ekonomskim činiteljima prikupljeni su intervjuiranjem kućedomaćina. Za prikaz vinogradarskih kapaciteta korištena je i studija o Zaštiti kontroliranog podrijetla kvalitetnog vina Pinot sivi. Za analizu razvoja gospodarstva korišteni su projekti izrađeni za potrebe razvoja obiteljskog gospodarstva (Kreševo, 1996., 1998., 2004.)

Proizvodnja grožđa, mošta, vina i rakije na gospodarstvu, u posljednje tri godine, uzeta je iz Evidencije o proizvodnji koju prijavljuje gospodarstvo upisano u Upisnik proizvođača. Troškovi proizvodnje dobiveni su iz normativa iz projekata te intervjuiranjem kućedomaćina. Prethodni podaci omogućili su izradu obračunske kalkulacije proizvodnje vina. Proizvodna cijena vina odnosi se na ukupnu količinu proizvedenog vina i ukupne troškove, a ne samo na količinu vina koje se prodaje.

Mjerila uspješnosti poslovanja korištena za utvrđivanje učinkovitosti razvoja obiteljskog gospodarstva koje se bavi vinarskom proizvodnjom su: proizvodnost rada, ekonomičnost i rentabilnost.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Proizvodni kapaciteti i proizvodnja grožđa i vina

Odabrano obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo ima tri člana, a čine ga bračni par s djetetom. Kućedomaćin i njegova supruga su radno aktivni na gospodarstvu i po osnovnom obrazovanju nisu poljoprivrednici.

Obitelj, koja je živjela u Splitu, započinje 1995. godine obnovu naslijeđenoga zapuštenog imanja na koje preseljava 2000. godine. Prvo, počinju graditi veliku kamenu kuću i posvećuju se uređenju vrta. Priprema zemljišta za sadnju vinograda i sadnja vinograda traje narednih pet godina. Površine za sadnju vinograda su se čistile od raslinja i većeg kamenja. Tako očišćena parcela bi se ogradila suhozidom i betonskim zidom, visine od 0,5 do 1,5 metara, a iznad zida se postavila ograda od žičane mreže. Na tako pripremljen teren dovozila se zemlja iz obližnje vrtache, a dovezeno je oko 12.000 m³.

Tablica 1. Površine i godine sadnje vinograda

Table 1. Areas and years of vineyard planting

Godina sadnje Year of planting	1997.	1998.	1999.	2000.	Ukupno Total
Površina ha Area ha	0,1030	0,2747	0,1555	1,1728	1,7060

Izvor: Prijava za upis u Upisnik proizvođača grožđa i vina

Source: Application for entering the Register for grapes and wine producers

Vinogradi se nalaze u neposrednoj blizini obiteljske kuće, na četiri lokacije međusobno male udaljenosti. Do sada je posađeno 1,5 ha sorte Pinot sivi i 0,2 ha sorte Pinot crni. Urod vinograda i kakvoća grožđa se stalno kontroliraju radi proizvodnje kvalitetnog vina Pinot sivi. U berbi od 2002. do 2006. godine izmjeren je slador u grožđu od 87 do 92 °Oe i ukupna kiselost od 6 do 8 g/l. U tom razdoblju urod grožđa je bio od 10,5 do 11,5 t/ha od čega se proizvelo od 70 do 75 hl vina. Pored vina proizvodilo se prosječno godišnje 230 l rakije.

Kakvoća proizvedenog vina potvrđena je priznanjima na Sabatini 2006., i to dodjelom zlatne medalje za kakvoću proizvoda Pinot sivi - kasna berba 2005. i dodjelom brončane diplome za kakvoću proizvoda Pinot crni 2005. Na gospodarstvu su izgrađena dva odvojena vinska podruma, jedan je podzemnog tipa površine 70 m² i drugi u prizemlju kuće za stanovanje, površine 260 m² u kojem se obavlja primarna prerada grožđa, dorada vina, punjenje vina u boce i skladištenje proizvoda. Ukupni kapacitet posuđa za vino je 14,9 hl.

Gospodarstvo ima tri kamene kuće, dvije u seoskom stilu s kaminima, jedna površine 68 m² i druga 24 m², i treća površine 750 m² (prizemlje i dva kata)

Osiguranje vode za potrebe kućanstva i poljoprivrede je veći problem. Vodospremnik kapaciteta 48 m³ je nedovoljan da osigura dovoljne količine vode za kućanstvo, poljoprivredu i potrebe planiranog agroturizma, te se pristupilo gradnji bazena za akumulaciju kišnice, kapaciteta 2.600 m³.

Ekonomska ocjena poslovanja

Gospodarstvo je, u razdoblju od 2004. do 2006. godine, prodavalo prosječno godišnje 4.000 boca vina punjenih u boce od 0,75 litara po cijeni od 45 kn po boci, te još 3.000 litara vina po cijeni od 20 kn/l direktno potrošačima na gospodarstvu u različitom pakiranju.

U strukturi troškova proizvodnje vina prevladava trošak zaposlenog jednog stalnog radnika dok su troškovi održavanja nasada, rada mehanizacije, usluga institucija i vinarije podjednako veliki, svaki oko 20.000 kn. U trošak rada na gospodarstvu nije uračunat vlastiti rad.

Dobit gospodarstva od vinogradarske proizvodnje s 1,7 ha, prodajom vina, iznosi 97.873 kn. Proizvodna cijena vina na gospodarstvu je 20 kn/l, a po toj je cijeni gospodarstvo prodalo polovicu proizvedenoga vina. S obzirom na visinu troškova na gospodarstvu proizlazi da je potrebna godišnja proizvodnja od najmanje 39 hl vina. Proizvodnja vina je ekonomična, a prihodi su 67% veći od ukupnih troškova.

Pokazatelj rentabilnosti dobiti je 67%, što je iznadprosječna granica rentabilnosti ako se uspoređuje s prosječnom kamatom na kredite. Isto tako je dobra i proizvodnost rada, jer se po satu rada ostvaruje prihod od 97 kn.

Izbirljivo vinsko tržište cijeni dobro odnjegovana i dozrela vina, vina vrhunske kakvoće koja moraju biti prepoznatljiva po sorti i tehnologiji proizvodnje. U proizvodnji takvih vina vrlo je važan pravilan odabir i kontrola tehnološkog procesa dozrijevanja, pri čemu su odlučujući čimbenici duljina i način dozrijevanja, kao i vrsta suđa u kojem se ona odvija. Svjesno toga, gospodarstvo se opredijelilo za proizvodnju vrhunskih vina, što donosi veću dobit, ali i veće probleme, a naročito poteškoće s prodajom.

Tablica 2. Ekonomski pokazatelji proizvodnje vina na gospodarstvu na 1,7 ha

Table 2 Economic indicators of wine production on a farm of 1.7 ha

Work productivity (income/working hours) kn/hour

Opis / Description	Godišnji prosjek Yearly average 2004.- 2006.
Ukupni prihod, kn Total income	242.873
Prihod od prodaje vina, kn Wine sale income	240.000
Prihod od državne potpore, kn (NN 117/03) State subsidy income	2.873
Ukupni varijabilni troškovi, kn Total variable expenses	65.000
Pokriće varijabilnih troškova 1, kn Variable expenses covered 1	177.873
Troškovi mehanizacije, kn Mechanisation expenses,	20.000
Troškovi unajmljenog rada, kn Hired labour expenses,	60.000
Pokriće varijabilnih troškova 2, kn Dobit (ukupni prihod – ukupni troškovi), kn Variable expenses covered,2, Profit (total income - total expenses)	97.873
Proizvodnost rada (prihod/sati rada), kn/sat Work productivity (income/working hours) kn/hour	97
Ekonomičnost (ukupni prihod/ukupni troškovi) Economy (total income/total expenses)	1,67
Rentabilnost (dobit/ukupni troškovi x 100) Profitability (income/total expenses x 100)	67%
Cijena koštanja (ukupni troškovi/proizvodnja), kn/l vina Cost (total expenses/production),kn/l of wine	20
Točka pokrića (ukupni troškovi/prodajna cijena vina), l vina Cover point (total expenses/wine sale price),l l of wine	3.961

Očekivani razvoj

Razvoj gospodarstva ide u cilju proizvodnje vrhunskog vina u vlastitom vinskom podrumu i razvoj agroturizma. Ovaj razvoj obiteljsko gospodarstvo temelji na:

- povećanju vlastite proizvodnje vina,
- povezivanju plasmana vina s turističkom potrošnjom
- izgradnji kuća za smještaj gostiju i agroturističku djelatnost,
- atraktivnoj lokaciji, a to je Dalmatinska zagora, krš kao prirodni fenomen, seosko područje i sačuvana priroda,
- ponudi «domaćih» specijaliteta podneblja i domaćeg vina,
- blizini razvijenog turističkog područja od Omiša do Makarske,
- preferiranju turista da izađu iz hotelskog smještaja,
- izgradnji autoputa prema Dubrovniku koji prolazi blizu naselja gdje se nalazi gospodarstvo.

Ponuda vina dimenzionirana je na osnovi očekivane godišnje proizvodnje od 12.000 boca i 450 l rakije. Broj noćenja i broj posjetitelja temelju na broju sjedećih mjesta i broju soba. Turistima, koji bi dolazili grupno, nudit će se u konobi kušanje vina, razna jela, zatim noćenje, šetnja u prirodi, vožnja bicikla, rad na gospodarstvu i dr. Opseg prosječne godišnje ponude usluga temelji se na iskustvu drugih u agroturističkoj djelatnosti i većem broju turista u okruženju. Veća ponuda planirana je u razdoblju sezone, u srpnju i kolovozu, i manje u predsezoni i ostalom dijelu godine.

Gospodarstvo pretpostavlja da može ponuditi prihvatljive cijene za turiste koji očekuju nešto drugačiji odmor i rekreaciju od smještaja i kupanja na susjednom morskom obalnom području.

Tablica 3. Struktura i opseg mogućeg godišnjeg plasmana na gospodarstvu
Table 3 Structure and volume of yearly sales on the farm

Stavke Items	Količina Amount
1. Prodaja vina, boca(0,75 l) 1. Sale of wine,bottle (0.75l)	8.575
1.1. Sezona, 7,8 mj., broj posjetitelja: dnevno/1 autobus/35 osoba, kupnja 3 boce /osoba 1.1 Season July August, No of visitors:daily/1 bus/35 persons, buy 3 bottles/person	2.100 6.300
1.2. Predsezona 5,6,9,10 mj., broj posjetitelja: tjedno/ 1 autobus/35 osoba, kupnja 2 boce /osoba, 1.2 .Early season:May,June, Sept., Oct.,No of visitors:weekly/1 bus/35 persons, buy 2 bottles/person	700 1.400
1.3. Ostali dio godine, 1,2,3,11,12 mj., broj posjetitelja: tjedno/1 autobus/35 osoba, kupnja 1 boce/osoba 1.3. Rest of year:Jan., Feb., March,Nov., Dec.,No of visitors:weekly/1 bus/35 persons,buy 1 bottle/person	875 875
1.4. Prodajna cijena vina, kn/boca 1.4. Sale price of wine, kn/bottle	50
2. Kušnja vina uz jelo 2 Wine tasting with food	3.425
2.1. Sezona, 7,8 mj., broj posjetitelja 2.1 Season, July,Aug.,No of visitors	2.100
2.2. Predsezona,5,6,9,10 mj. broj posjetitelja 2.2 Early season,May,June,Sept.,Oct.,No of visitors	700
2.3. Ostali dio godine, 1,2,3,11,12 mj., broj posjetitelja 2.3 Rest of year Jan., Feb.,March,Nov.,Dec.,No of visitors	625
2.4. Prodajna cijena kušnje vina i jelo 2.4 Wine tasting and food	120
3. Broj noćenja, posjetitelja, dana u godini 3 No of overnights,visitors days in a year	700
3.1. Cijena noćenja jedne osobe 3.1 Price of overnight per person	150

Izvor: Investicijski projekt, agroturizam gospodarstva, Kreševo, 2004.

Source: Investment project, farm agrotourism,Kreševo,2004

Proširenje djelatnosti na gospodarstvu zahtijeva dodatna ulaganja u iznosu od oko 1 milijun kn, i to za uređenje soba za smještaj gostiju, uređenje vinskog podruma u konobu, kušaonicu vina i završetak bazena za kišnicu te uređenje okoliša. Za realizaciju zacrtanog programa pretpostavlja se zajedničko ulaganje s jednom turističkom agencijom, koja bi ujedno s tim programom i upravljala, i kao lošija mogućnost korištenje kredita iz linije za razvoj agroturizma.

Proširenje djelatnosti i očekivano povećanje opsega ukupnog poslovanja uvjetuje zapošljavanje najmanje 2 djelatnika.

Tablica 4. Ekonomski pokazatelji budućeg poslovanja gospodarstva (kn)

Table 4 Economic indicators of future farm business

Opis / Description	Vrijednost - Value
Ukupni prihod / Overall income	947.873
Prihod od agroturizma / Agrotourism income	945.000
Prihod od državne potpore, (NN 117/03) / State subsidy income	2.873
Ukupni rashodi / Total expenditures	678.000
Bruto dobit / Gross profit	269.873
Neto dobit / Net profit	215.898
Kreditne obveze / Credit obligations	108.000
Zadržana dobit / Retained profit	107.898

Izvor: Izračun autora iz investicijskih projekata gospodarstva
Source: Author's calculation from Farm investment programs

Očekivani ukupni prihod od bavljenja agroturizmom na gospodarstvu bio bi 945.000 kn, a ostvarivao bi se od prodaje vina u iznosu od 429.000 kn, od kušanja vina i jela 411.000 kn i noćenja 105.000 kn. S proširenom djelatnošću gospodarstvo bi ostvarilo dobit od oko 216.000 kn i u slučaju kreditnih obveza može ih uredno vraćati. Gospodarstvo bi proširenjem postojeće djelatnosti s agroturizmom ostvarivalo oko četiri puta veći prihod i oko dva i pol puta veću dobit.

ZAKLJUČCI

U studiju slučaja obrađeno je obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo, smješteno u Dalmatinskoj zagori a bavi se vinogradarskom proizvodnjom.

Obnova naslijeđenog obiteljskog gospodarstva trajala je od 1995. do 2000. godine. Sadnja vinograda odvijala se postupno te je ukupno posađeno 1,7 ha vinograda. U posljednjih nekoliko godina gospodarstvo prosječno godišnje proizvede 11,2 t grožđa, odnosno 71,7 hl vina od čega prodaje 4.000 boca i 3.000 l u rinfuzi. Na temelju ekonomske analize poslovanja može se zaključiti kako su svi ekonomski pokazatelji poslovanja obiteljskog gospodarstva dobri. Poslovni razvoj gospodarstva temelji se na vinogradima, izgradnji kuća, vinskih podrumima i osiguranju vode i usmjerava ukupnu aktivnost prema turističkim uslugama. Razvojem agroturizma gospodarstvo bi ostvarivalo znatno veće financijske učinke od bavljenja samo vinogradarstvom i vinarstvom.

Model obnovljenog gospodarstva usmjerenog na vinogradarsku i vinarsku proizvodnju je prihvatljiv i za druga obiteljska gospodarstva. Međutim, u predloženom modelu razvoja izostao je ravnomjeran razvoj, kao osiguranje vode, izgradnja podruma i kupnja vinske opreme, izgradnja kuća za smještaj i poslovno povezivanje.

LITERATURA

- Božić, M., Gelo, R., Sever-Koren, A.** (2005.): Hrvatska poljoprivreda i Europska Unija: kojim putem naprijed?, Sociologija sela, 43 (167):129-151.
- Investicijski projekt za sadnju vinograda.** Kreševnica, Kreševo, 1996.
- Investicijski projekt – vinski podrum.** Kreševnica, Kreševo, 1998.
- Investicijski projekt – agroturizam «Biskupović»**, Kreševo, 2004.
- Franić, R., Grgić, Z.** (2002.): Agroturizam na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu u Hrvatskoj – pretpostavke i izgledi razvitka, studij slučaja, ACS, Vol.67(2002), No. 3 :131-141.
- Franić, R., Grgić, Z., Njavro, M.** (2004.): EU-integracijski pritisak i potraga za pravim akterima tržišnog razvoja poljoprivrede, Društvena istraživanja, 1-2 (69-70): 49-71.

Herjavec, S. (1996.): Vinarstvo, Hrvatska poljoprivreda na raskrižju, MPŠ RH, Zagreb, 74-79.

Hrvatski zavod za vinogradarstvo i vinarstvo

<http://www.hrzzv.hr/vinograd.htm>; <http://www.hrzzv.hr/vina.htm>

Milinković, B. (2003.): Selektivna bibliografija radova o obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima i zadrugarstvu, Sociologija sela, 41, (3/4): 363- 447.

Par, V. (1995.): Ekonomska učinkovitost različitih modela vinogradarske proizvodnje u obiteljskim gospodarstvima Hrvatske. Doktorska disertacija, Agronomski fakultet, Zagreb.

Radinović, S., Par, V., Gugić, J. (2004.): Socioekonomski procesi u obiteljskim gospodarstvima Dalmacije, Društvena istraživanja, (2004.) 4-5: 825-842.

Stipetić, I. (1991.): Biljna proizvodnja Hrvatske 1.885.-1.990, Ekonomski fakultet Zagreb.

Stipetić, V. (2005.): Transformacija poljoprivrednih gospodarstava i kreditiranje ruralnih sredina, Sociologija sela, 43(167):61-81.

Štambuk, M. (2002.): Selo u europskom iskustvu. U Štambuk, M, Rogić, I., Mišetić, A., (ur.) (2002.): Prostor iza Kako modernizacija mijenja hrvatsko selo. str. 361-390, Biblioteka Zbornici, knjiga 17, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb.

Adresa autora – Authors addresses:

Iskra Radinović, dipl. ing. agr.
Put Duilova 11a, Split
iskraradinovic@gmail.com

Primljeno – Received:

21.02.2008.

Prof. dr. sc. Zoran Grgić
Zavod za Upravu poljoprivrednog gospodarstva,
Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu